

واسنجی تاثیر جایگاه برند اقتصادی بر شاخص‌های پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر چابهار)

حسین کیخایی^۱، غلامرضا میری^{۲*} و مریم کریمیان‌بستانی^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.
۲. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.
۳. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

* نویسنده مسئول، Email: Gh.r.miri@iau.zah.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳ مرداد ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۲۷ بهمن ۱۴۰۰

چکیده

مقدمه: عوامل و متغیرهای اقتصادی، تأثیر عمده در شکل‌گیری و فرم شهر، تعیین ویژگی‌های کالبدی، اندازه، وسعت و... شهر دارند. آگاهی و اطلاع از ساختمان و طرز کار اقتصاد یک شهر، برای برنامه‌ریزی‌ها در هر سطح اعم از شهری، منطقه‌ای و کشوری و تجزیه و تحلیل استفاده از زمین ضرورت دارد.

هدف: هدف پژوهش حاضر، واسنجی تاثیر جایگاه برند اقتصادی بر شاخص‌های پایدار شهری در چابهار می‌باشد.

روش‌شناسی: روش تحقیق تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی است. به منظور تحلیل‌های فضایی و نمایش فضایی یافته‌های تحقیق از محیط نرم‌افزار SPSS و مدل Fuzzy AHP استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ساکنین شهر چابهار می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران (۳۸۲) نفر به عنوان حجم نمونه تعیین شد. همچنین از ۲۰ نفر از متخصصین در حوزه برنامه‌ریزی شهری با استفاده از روش دلفی نیز جهت پاسخ به سوالات مدل پژوهش، پرسش به عمل آمد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: قلمرو جغرافیایی مورد مطالعه در این پژوهش شامل شهر چابهار در جنوب استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. **یافته‌ها و بحث:** نتایج رتبه‌بندی شاخص‌های توسعه پایدار با توجه به جایگاه اقتصادی شهر چابهار با استفاده از مدل AHP فازی نشان داد، معیار C3 (اقتصادی) با وزن نرمال نشده ۰/۵۶، و وزن نرمال شده ۰/۳۴۵، در اولویت اول قرار دارد. نتایج آزمون رگرسیون چندگانه مورد سنجش نشان داد، متغیر مستقل (جایگاه برند اقتصادی) با متغیرهای وابسته (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، بهداشتی و درمانی) دارای رابطه معناداری در سطح $P=0/05$ می‌باشد.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد برند اقتصادی شهر چابهار تاثیر بسزایی در توسعه شاخص‌های پایدار شهری داشته است.

کلیدواژه‌ها: برند اقتصادی، شاخص‌های پایدار شهری، مناطق آزاد، شهر چابهار.

مقدمه

هر پدیده‌ای به اجبار در فضا و مکان اتفاق می‌افتد و به وسعت خود بر فضا و مکان تاثیر می‌گذارد. صنعت و فعالیت‌های کلان اقتصادی خارج از این امر نیست. هر استراتژی اقتصادی و صنعتی منجر به نوعی آرایش فضا می‌گردد. بدین لحاظ به جرات می‌توان ادعا نمود بدون درک درست از مسائل و تغییرات اقتصادی-صنعتی، نمی‌توان تصویر صحیحی از برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای داشت (Entezari, 2007: 3). در واقع همه کشورها مخصوصاً در واکنش به رشد جمعیت و پیشرفت‌های اقتصادی و زیرساختی، مستعد پدیده‌ای حیرت‌آور شهرنشینی هستند (Nazarian, 2001: 11). پس از انقلاب صنعتی، تحولات اجتماعی و اقتصادی، نظام سکونتگاه‌های انسانی را به شدت تحت تاثیر قرار داده و در فضایی لجام گسیخته و بدون برنامه و تا اندازه‌ای متاثر از مهاجرت شدید و بی‌برنامه روستایی، مدیریت شهری را در ارایه خدمات عمومی با مشکل روبرو ساخته است (Varesi et al, 2008: 14). کاستی‌های ارائه خدمات در شهر، ضریب برخورداری را کاهش داده و سبب بروز نوعی بیم و عدم اطمینان می‌شود. زندگی در شرایط عدم اطمینان و محرومیت، زیاده طلبی و تحقق آن را از راه‌های غیرقانونی و نامشروع ترویج داده و در نتیجه نظم و نسق اجتماعی لازم برای زندگی جمعی را در هم می‌ریزد (Rahnamaei and Shah Hosseini, 2010: 26). امروزه اغلب مردم این احساس عمومی را دارند که مناطق شهری نامطلوب و نامناسب برای زندگی و فعالیت می‌باشد. زیرا افزایش جمعیت و رشد شتابان شهرنشینی در دهه‌های گذشته آثار سوئی را به دنبال داشته است، که از آن جمله می‌توان به توزیع کالبدی ناموزون شهرها، ایجاد محلات حاشیه‌ای، فقر و افت استانداردهای زندگی، کمبود مراکز خدماتی می‌توان اشاره نمود (Salehi and Mansour, 2005: 2). بنابراین، برای جبران این کاستی‌ها، اکثر کشورهای در حال توسعه، به احداث یک یا چند منطقه آزاد مبادرت کرده‌اند. هدف از ایجاد این مناطق، فراهم کردن شرایط مناسب به منظور افزایش تولید و صدور کالاهای صنعتی از طریق جذب سرمایه‌های خارجی، ایجاد اشتغال، کسب درآمد ارزی، افزایش در توریسم، تامین مواد اولیه و قطعات مورد نیاز صنایع، برقراری پیوندهای صنعتی با داخل کشور، رشد، رفاه اقتصادی و مادی مناطق و سپس منافع ملی است (Rahnavard, 2010: 46). در واقع این یکی از اهداف چنین مناطقی توسعه اقتصادی ملی و جذب سرمایه خارجی به طور مستقیم است (Yeung et al, 2009: 226). این مناطق، نه تنها با اهداف اقتصادی و رشد اقتصادی، طراحی و ایجاد می‌شوند بلکه ابزاری برای توسعه اقتصادی تلقی می‌شوند (Rohne, 2013: 27). این مناطق دارای دو نوع مزایای اصلی و مهم هستند، یکی مزایای مستقیم اقتصادی از قبیل: ارتقای مهارت‌ها، زمینه‌سازی و آمایش برای اصلاحات اقتصادی گسترده‌تر، انتقال فناوری، تنوع صادرات، بهبود بهره‌وری شرکت‌های داخلی و دیگری مزایای غیرمستقیم مانند: درآمد ارز خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، اشتغال‌زایی، درآمد دولتی و رشد صادرات. ولیکن یکی از مسائلی که در مقوله اقتصاد این مناطق می‌توان پرداخت، مسئله توسعه پایدار شهری می‌باشد. مفهومی که در سال‌های اخیر وارد ادبیات توسعه شده است. این مفهوم بر این حقیقت استوار است که سطح استانداردهای اولیه‌ی زندگی انسان را بدون دخالت و تصرف بیش از حد در منابع اولیه‌ی طبیعی و تغییر و تخریب محیط زیست که متعلق به همه ابنای بشر است، افزایش دهد (Latifi, 2003: 141). در واقع پیدایش مفهوم توسعه پایدار در پاسخ به رشد منطقی را باید آگاهی تازه‌ای نسبت به مسائل جهانی محیط زیست و توسعه دانست که تحت تاثیر فرایندهای توسعه انسانی و اقتصادی، مسائل زیست محیطی، افزایش جمعیت و تغییرات ساختار سیاسی قرار گرفته است (Nader et al, 2008: 188). امروزه بیش از نیمی از مردم جهان در شهرها زندگی می‌کنند و از یک سو شهرها به عنوان کانون‌های توسعه اجتماعی، اقتصادی و فضایی به شمار می‌روند (Varol et al, 2010: 1). از سوی دیگر شهرها مناسب‌ترین مکان‌هایی هستند که مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در آن‌ها پدید می‌آید (Connelly, 2007: 259). بنابراین مظاهر اصلی توسعه و دست آوردهای اعم از منفی و مثبت آن عمدتاً در شهرها اتفاق می‌افتد. در واقع بحث از پایداری و توسعه پایدار بدون توجه به شهرها و شهرنشینی بی معنا خواهد بود. شهرها به عنوان عامل اصلی ایجاد کننده ناپایداری در جهان به شمار می‌روند و در واقع پایداری شهری و پایداری جهانی هر دو مفهومی واحد هستند (Hosseinzadeh Dalir, 2009: 2). در واقع توسعه پایدار

امری است که امروزه تمامی کشورهای جهان از جمله ایران سعی در دستیابی به آن را دارند. یکی از مهمترین مصادیق توسعه پایدار، توسعه اقتصادی می‌باشد. چرا که دستیابی به سایر جوانب توسعه از جمله اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی و ... بدون توجه به توسعه اقتصادی امری امکان‌ناپذیر و بی نتیجه است. از این رو شهرهای با برند اقتصادی راه را برای رسیدن به این امر مهم هموار می‌کنند.

یکی از مناطقی که در طول چند دهه گذشته توسعه فضایی و اقتصادی خارج از برنامه به خود دیده است، شهر بندری چابهار در جنوب استان سیستان و بلوچستان می‌باشد، اقتصاد شهر چابهار متأثر از عوامل مختلفی می‌باشد، از جمله این عوامل: بندر آزاد تجاری چابهار می‌باشد، منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار مزایای فراوانی (مانند برخورداری از معافیت بر درآمد و دارایی ۱۵ ساله و بسیاری از معافیت‌ها و مزایای گمرکی و بازرگانی و سرمایه‌ای) وضع شده است. جدا از اینها این منطقه، مزیت‌های کلی دیگری نیز دارد، مانند: نزدیک‌ترین و آسانترین راه دسترسی به آبهای آزاد برای کشورهای آسیای میانه و افغانستان (بنا بر نظر سازمان ملل، چابهار یکی از مهمترین راه‌های کریدور شرق-غرب و جنوبی‌ترین راه این کریدور است)، اتصال به خشکی و سرزمین مادر که هزینه‌های تخلیه و بارگیری را به مانند قشم و کیش ندارد، برخورداری از دو اسکله شهید کلاتری و اسکله شهید بهشتی با گنجایش حدوداً ۷۰ هزار تن، دسترسی به فرودگاه بین‌المللی کنارک و جاده‌های مواصلاتی، وجود انواع تسهیلات و مزایا برای سرمایه‌گذاری و بازرگانی و ... که همگی نشان از جایگاه اقتصادی خاص شهر چابهار دارد. عامل دیگر تاثیرگذار در اقتصاد شهر چابهار، گردشگری می‌باشد، در واقع شهر چابهار با توجه به پتانسیل‌های بالای گردشگری (طبیعی و انسانی)، و وجود جاذبه‌های فرهنگی و اجتماعی، موقعیت تفریحی و گذران اوقات فراغت ناشی از وجود دریا و تاسیسات تفریحی موجود در اسکله و سواحل شهر، سبب جذب گردشگران محلی و غیرمحلی و در نتیجه رونق و توسعه شهر شده است. که برنامه‌ریزی و توجه به این گنجینه پتانسیل‌های توریستی می‌تواند، چابهار را به عنوان یکی از قطب‌های توریستی استان سیستان و بلوچستان و کشور تبدیل کند، به طوری که گردشگری می‌تواند به عنوان راهکاری اساسی جهت ارتقاء ابعاد متنوع اشتغال زایی در شهر چابهار عمل نماید. همچنین بهره‌برداری بهینه از امکانات و ظرفیت‌های موجود شهر چابهار جهت تولید و نوآوری در بخش کشاورزی و شیلات، ارتباط چند وجهی حمل و نقل از طریق هوا، زمین و دریا، دسترسی به مصالح ساختمانی و معادن و غیره، همگی از جمله عوامل تاثیرگذار در اقتصاد شهر چابهار می‌باشند، بنابراین با توجه شرایط خاص منطقه و با تاکید بر اینکه بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه از توسعه اقتصادی به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند، لذا با تاکید پتانسیل‌های اقتصادی منطقه و با برنامه‌ریزی اصولی می‌توان، توسعه پایدار شهر چابهار، و در نهایت توسعه پایدار منطقه‌ای را شاهد باشیم.

مسأله‌ی اساسی در این پژوهش جایگاه اقتصادی چابهار موثر بر توسعه شاخص‌های پایداری می‌باشد. با آگاهی از روند رشد، تعادل، افزایش و یا کاهش در فعالیت‌های اقتصادی، طراحان و برنامه‌ریزان شهری بهتر خواهند توانست معیارهایی بیابند که راهنمای آنان در تعیین پایداری در ابعاد مختلف توسعه باشد. این پژوهش با مینا قرار دادن اصل اقتصاد و تاثیرگذاری آن بر ابعاد پایدار شهری در پی ایجاد یک برنامه‌ریزی بلند مدت جهت دستیابی به توسعه پایدار شهری در چابهار می‌باشد.

لذا این پژوهش به دنبال پاسخگویی به سوال ذیل می‌باشد

آیا جایگاه اقتصادی شهر چابهار در توسعه شاخص‌های پایدار شهری (بهداشتی- درمانی، اقتصادی، اجتماعی، کالبدی)، تاثیر داشته است؟

در باب موضوع پژوهش تا به حال پژوهشی به انجام نرسیده اما در این بخش به یک سری از پژوهش‌های که هم راستا با این موضوع می‌باشند، اشاره خواهد شد.

جدول ۱. پیشینه داخلی و خارجی تحقیق

نویسندگان	سال	عنوان	نتایج
کیخایی و همکاران	۱۴۰۰	جایگاه اقتصادی مناطق شهری و تاثیر آن بر ابعاد پایداری (مورد مطالعه شهر چابهار)	نتایج نشان داد، نواحی (یک و چهار) شهر چابهار در گروه نواحی پایداری متوسط و نواحی (دو و سه)، ضریب های بالاتری را به خود اختصاص داده و در گروه پایداری زیاد قرار گرفته‌اند.
لزگی و صیامی	۱۳۹۷	تبیین مولفه‌های برندینگ شهری با تاکید بر ابعاد اقتصادی آن نمونه موردی: کلان‌شهر مشهد	نتایج نشان می‌دهد که از میان ۶ مولفه مورد بررسی (ویژگی ها و دارایی های منحصر به فرد شهر، تسهیلات خدماتی و گردشگری، سرمایه گذاری و تجارت، رضایت از خدمات و زیر ساخت های شهری، خدمات حمل و نقل و دسترسی مناسب و جایگاه بین المللی شهر) ویژگی ها و دارایی‌های منحصر به فرد شهر بیشترین جایگاه بین‌المللی شهر دارای کمترین امتیاز می‌باشد.
جوان و همکاران	۱۳۹۷	تبیین اثرات اقتصادی کشاورزی در پایداری جمعیتی سکونتگاه های روستایی (مورد مطالعه: نواحی روستایی شهرستان کوهدشت)	شاخص کاهش نرخ مهاجرت با ضریب همبستگی ۰/۷۶۲ بیشترین اثر را در پایداری جمعیتی داشته است.
احمدرش و همکاران	۱۳۹۷	مطالعه کیفی بازنمایی پیامدهای اقتصاد مرزی در زندگی مرزنشینان کردستان	سیاست های اقتصادی در مناطق مرزی از لحاظ اشتغال سهم مساوی به همه نداده است و بیشتر افراد دارای نفوذ و قدرت از آن سهم برده اند.
ابراهیم‌زاده و همکاران	۱۳۹۱	تحلیل کارکردی از نقش اقتصادی شهرهای کوچک در توسعه روستایی مطالعه موردی، زاهدشهر در بخش شیبکوه فسا	یافته های این تحقیق نشان دهنده آن است که رشد و توسعه شهر کوچک زاهدشهر به طور مستقیم به شرایط اجتماعی و اقتصادی حوزه نفوذ پیرامونی وابسته است و ثبات جمعیت روستایی و تولیدات کشاورزی به واسطه کارآمدی ارائه خدمات در این گونه شهرهای کوچک به حوزه پیرامونیشان، آن ها را تحت تاثیر قرار می دهند، زیرا چنانکه نتایج حاصل از تحلیل نمودار آیزارد در زاهد شهر نشان دهنده آن است که، شیب خط برابر ۱ (زاویه ۴۳ درجه) بوده و نشان دهنده همسویی روند رشد تعداد شاغلین در اقتصاد این شهر با اقتصاد ملی در دهه ۱۳۸۵-۱۳۷۵ است. همچنین یافته های تحقیق نشان دهنده آن است که توسعه اینگونه شهرهای کوچک از سویی وابسته به تمرکززدایی این کارکرد ها از نواحی شهری بزرگ و از سوی دیگر وابسته به توسعه حوزه نفوذ روستایشان با یکپارچه کردن فعالیت های غیرزراعی روستایی خواهد بود.
درس خوان و جعفری پابندی	۱۳۹۶	تحلیل اثرات اقتصاد سیاسی اسلامی بر توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: شهر زنجان)	تاثیر اقتصاد سیاسی اسلامی بر توسعه پایدار شهر زنجان، رعایت حقوق شهروندی، تلاش برای حفظ محیط زیست، جلوگیری از رانت خواری و تغییر کاربری اراضی و افزایش دانش و آگاهی مردم و بینش مسوولان، ضروری است.
رحمانی و هادیانی	۱۳۹۵	تحلیل اثرات منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار بر ابعاد اقتصادی و فیزیکی شهر چابهار	دیدگاه شهروندان چابهار براساس طیف لیکرت نسبت به وضعیت فیزیکی و اقتصادی شهر چابهار در قبل و بعد از ایجاد منطقه آزاد تجاری صنعتی بیانگر این میباشد که میانگین میزان گسترش فیزیکی از ۲/۴ به ۳/۸، خدمات شهری از ۲/۴ به ۳/۰۱ و اشتغال و درآمد از ۱/۹ به ۳/۲، افزایش داشته است

عزتی و شکری	۱۳۹۱	بررسی جایگاه چاپهار در ترانزیت شمال جنوب و نقش آن در توسعه شهر های همجوار	با توسعه و گسترش منطقه آزاد اقتصادی چاپهار ضمن اشتغال زایی سبب جذب ومها جرت جمعیت جویای کاربه منطقه و افزایش جمعیت شده،و با بهره گیری از امکانات مساعد طبیعی به همراه جاذبه های یک شهر بندری و تجاری می تواندسالیانه جمع کثیری از گردشگران داخلی و خارجی را به این شهر جذب نموده و سبب توسعه و پیشرفت منطقه شود
Levosoa and, FarrenyGayaab	۲۰۲۰	چارچوب روش شناختی برای اجرای اقتصاد محور در سیستم های شهری	پس از بررسی ادبیات و تجزیه و تحلیل مطالعات موردی خاص در مورد اجرای اقتصاد مدور شهری ، یک روش چهار مرحله ای ارائه می شود که در آن هر سرزمین به منظور شناسایی و انتخاب ابتکار عمل با توجه به بیشترین پتانسیل برای اقتصاد خود آن را انتخاب می کند. اقدامات لازم برای اجرای طرح های انتخاب شده در نهایت در یک نقشه راه خلاصه می شود.
Wang	۲۰۱۳	تأثیر اقتصادی مناطق ویژه اقتصادی؛ نمونه موردی شهرداری چینی	مقایسه تغییرات بین شهرداری های قبل از منطقه ویژه اقتصادی و آن هایی که بعد ایجاد شده اند پرداخته و به این نتیجه رسیده که سرمایه گذاری انبوه در اهداف شهرداری و افزایش دستمزد برای کارگران بیش از افزایش در هزینه های زندگی محلی بوده است.
Devadas and Vaibhav	۲۰۱۱	برنامه ریزی برای مناطق ویژه اقتصادی: یک چشم انداز منطقه ای	این مناطق مسئول ایجاد اشتغال از طریق توسعه صنعتی همراه با دیگر اهداف احیای صنایع جانبی، حل مشکلات مسکن، سرعت بخشیدن به رشد اقتصادی، توسعه زیربنایی و غیره پرداخته اند.

شهرها به عنوان سیستم های باز در عصر جهانی شدن به ناچار در جهت تداوم و بقاء نیازمند گسترش ارتباطات با سطوح منطقه ای، ملی و جهانی خواهند بود (Arghan and Shabani, 2017: 3). و این بدین معناست که هر شهر و هر منطقه ای باید برای گرفتن سهم خود از مشتریان، گردشگران، سرمایه گذاران، شرکت های جهانی و برای به دست آوردن بازارهای هدف با دیگران به رقابت بپردازد (Enhalt, 2011: 36) و به گونه ای عمل نمایند که بتوانند بیشترین استفاده را از موقعیت ها و پتانسیل های خود در ابعاد مختلف محلی و ملی و بین المللی در جهت حفظ و تداوم کیفیت بیشتر زندگی ساکنان شان ببرند (Maliki Choobri and Rahmati, 2015: 2). یکی از راهکارهای مدیریت شهری به منظور پیشرفت در بازار رقابتی جهان، برنامه ریزی در جهت دستیابی به برندینگ شهری پایدار برای شهر است که ضمن معرفی چهره شهر، قادر به جذب مخاطبان باشد. مهم ترین عامل جهت دستیابی به منافع اقتصادی برندینگ شهری، می باشد (Lezgi and Siami, 2017: 152). در دهه های اخیر، شهرها در جست و جوی یافتن راه های جدیدی جهت ارتقا و رشد اقتصادی خود هستند (Zenker and Martin, 2011). از این رو بهره گیری مطلوب از دارایی های شهری به منظور جذب سرمایه و ورود به عرصه های رقابتی، بیش از پیش مورد توجه مدیران شهری قرار گرفته است (Moradi et al, 2018: 33)؛ بنابراین هدف اصلی شهر در یک محیط رقابت جهانی باید بر دو نکته متمرکز شود: یکی حداکثر استفاده (البته به صورت پایدارتر) از پتانسیل ها و قابلیت های اقتصادی و دومی تاکید بر ایجاد فعالیت های اقتصادی متنوع در شهر، بدین جهت که شهر بتواند در مقابل نوسانات و اختلالات غیرمنتظره محیط جهانی انعطاف پذیری و توان مقاومت لازم را داشته باشد (Moldan and Bilharaz, 2002: 28). امروزه یکی از ابزارهای مؤثر کشورها در جهت رشد و توسعه اقتصادی خود انتخاب کرده اند، تأسیس بنادر است به نحوی که، در فرآیند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها، همبستگی مستقیمی بین توسعه بنادر و دستیابی به نرخ رشد اقتصادی بالاتر وجود دارد. بنادر از جمله عوامل تسریع در فرآیند توسعه اقتصاد ملی و منطقه ای و یکی از حلقه های اصلی حمل و نقل دریایی و مبادی ورود و خروج کالا هستند و در سراسر جهان به عنوان عاملی راهبردی برای کشورها به شمار می آیند. در کشور ما نیز ایجاد بنادر به عنوان عاملی برای توسعه صادرات، ایجاد اشتغال و ارتقاء جایگاه اقتصادی کشور

موردتوجه سیاست‌گذاران بوده است. در این راستا، درحال حاضر ۱۳ بندر اصلی در کشور وجود دارد که از جنوب شرقی استان سیستان و بلوچستان در کرانه دریای عمان و اقیانوس هند قرار گرفته است (Jafari, 2019: 4). بر اساس آنچه در بخش پیشینه تحقیق و مبانی نظری آورده شد تاکنون تحلیل جامعی در جایگاه اقتصادی شهر در توسعه شاخص های پایدار شهری (بهداشتی- درمانی، اقتصادی، اجتماعی، کالبدی)، انجام نگرفته است، و شهر چابهار با توجه به شرایط خاص استراتژیک (داشتن بندر، منطقه آزاد و متصل بودن به آبهای آزاد اقیانوس هند)، که می‌تواند می‌تواند موجب توسعه تجارت و حمل و نقل جنوب شرق کشور و سواحل مکران شود، فرصت مناسبی برای این موضوع به وجود می‌آورد.

روش شناسی

هدف از انتخاب روش تحقیق، بهبود عملیات مربوط به تحقیق در مسائل و جریاناتی است که به گونه‌ای مرتبط به تحقیق می‌باشد. منظور از روش تحقیق، چهارچوب کلی پژوهش جغرافیایی و منظور از مهارت روش خاص جمع‌آوری و پردازش داده‌ها است. تحقیق در این پژوهش از نوع کاربردی می‌باشد. با توجه به خصوصیات و ویژگی‌های موضوع مورد مطالعه، از روش‌های متداولی که در مطالعات علوم انسانی مطرح است استفاده شده است. این تحقیق از لحاظ هدف بنیادی-کاربردی و از نظر روش کار "توصیفی-تحلیلی" می‌باشد.

روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات به دو صورت انجام می‌شود:

۱. روش کتابخانه‌ای و اسنادی: از این روش به منظور دستیابی مبانی کلی پژوهش که شامل مباحثی مانند تعاریف و مفاهیم کلیدی و عملیاتی، پیشینه پژوهش، ضرورت و اهمیت پژوهش، تشریح کاربردها، طرح‌ها و شاخص‌ها و دیدگاه‌های نظری پژوهش می‌باشد، استفاده گردیده است. ابزارهای مورد استفاده در این روش تهیه فیش‌برداری گرد آوری اطلاعات بوده است.

۲. روش میدانی: از این روش تهیه و تدوین پرسشنامه و مصاحبه، تهیه چک لیست های تخصصی و برداشت‌های ویژه را شامل می‌شود و در جهت کسب اطلاعات جدید پرسشنامه محقق ساخته که در طیف لیکرت طراحی شده بین جامعه آماری توزیع و داده‌های جمع‌آوری خواهند شد. همچنین جهت انجام تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار SPSS و مدل AHP فازی استفاده شده است.

در این تحقیق حجم نمونه بر اساس نمونه‌گیری تصادفی با استفاده از فرمول کوکران تعیین شده است. بر اساس این نمونه‌گیری تعداد ۳۸۲ نفر به عنوان حجم نمونه از شهروندان ساکن در شهر چابهار (۱۰۶۷۳۹ نفر)، انتخاب گردیدند. همچنین از ۲۰ نفر از متخصصین در حوزه برنامه‌ریزی شهری با استفاده از روش دلفی نیز جهت پاسخ به سوالات مدل پژوهش، پرسش به عمل آمد.

در این پژوهش جهت بررسی روایی پرسشنامه، نظر متخصصان و کارشناسان دانشگاهی و انجام اصلاحات و کسب نمره تاثیر مناسب برای هر گویه، روایی پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه بر مبنای آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۲. بررسی پایایی پرسشنامه

میزان پایایی	ابعاد
۰.۸۷۱	اجتماعی
۰.۸۳۴	کالبدی
۰.۸۲۱	اقتصادی
۰.۸۵۳	بهداشتی و درمانی

شاخص‌ها و گویه‌های مورد مطالعه

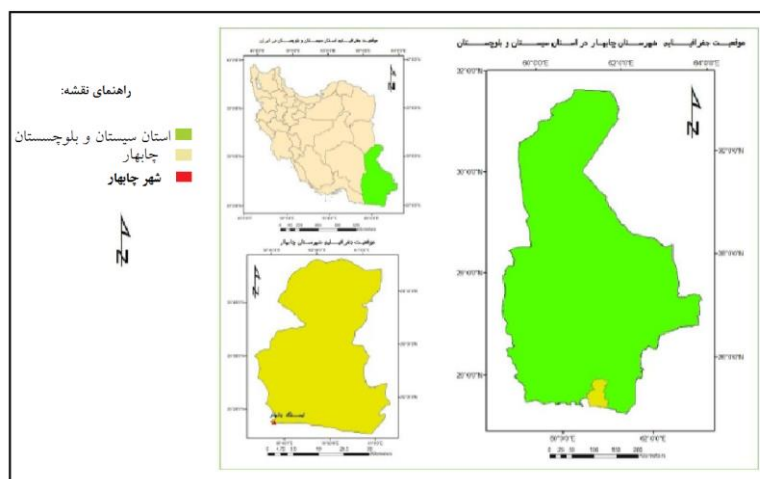
جدول ۳. شاخص‌های پایدار شهری و گویه‌های آن

شاخص‌ها
شاخص اقتصادی
تقویت پایه‌های اقتصادی (افزایش اشتغال و کاهش بیکاری)
کاهش فقر در شهر
رشد فعالیت‌های خدماتی
افزایش جمعیت فعال در سطح شهر
افزایش قیمت مسکن و زمین در شهر
امنیت درآمد شهروندان
جذب سرمایه‌گذاری خصوصی
سرمایه گذاری دولت در چابهار
تغییر کاربری اراضی در چابهار
افزایش تولیدات دامی در چابهار
افزایش سطح زیر کشت محصولات کشاورزی در چابهار
افزایش صنعت در چابهار
شاخص اجتماعی
سلامت و ثبات خانواده در سطح شهر
حمایت اجتماعی در سطح شهر
اعتماد اجتماعی در سطح شهر
مشارکت اجتماعی در سطح شهر
همبستگی و انسجام در سطح شهر
کاهش واگرایی مذهبی و دینی در سطح شهر
افزایش همگرایی قومی نژادی در سطح شهر
عدالت جنسیتی در سطح شهر
باسوادی در سطح شهر
گسترش نظم اجتماعی در سطح شهر
پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در سطح شهر
امنیت فردی و عمومی در سطح شهر
شاخص کالبدی
عدالت فضایی در چابهار
مکانیابی مناسب زیرساخت‌ها و تجهیزات شهری
میزان دسترسی به مراکز آموزشی
توسعه پایدار کالبدی (کاهش حاشیه‌نشینی، فرسودگی کالبدی و..)
دسترسی به حمل و نقل مناسب در چابهار
رشد کیفیت مصالح در ساخت و سازها
افزایش دسترسی به فضاهای عمومی و سبز در چابهار
افزایش کیفیت راه (معايير اصلی و فرعی) در چابهار
رشد کیفیت بصری فضاهای شهری
ایجاد شادابی و سرزندگی در فضاهای شهری
شاخص بهداشتی - درمانی
تعداد مراکز بهداشتی و درمانی فعال در سطح شهر
افزایش تعداد بیمارستان در سطح شهر
افزایش تعداد پزشک عمومی و متخصص در سطح شهر
افزایش تعداد پایگاه‌های بهداشتی فعال در سطح شهر

افزایش تعداد درمانگاه‌های بهداشتی در سطح شهر
 افزایش تعداد مراکز اورژانس در سطح شهر
 افزایش تعداد تخت‌های موسسات بهداشتی در سطح شهر
 افزایش تعداد آزمایشگاه‌های پزشکی در سطح شهر
 افزایش تعداد داروخانه در سطح شهر

قلمرو جغرافیایی پژوهش

چابهار در منتهی الیه جنوب شرقی ایران در کنار آب‌های گرم عمان، در ۶۰ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی و ۲۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. از شمال به شهرستان‌های ایرانشهر و نیکشهر از جنوب به دریای عمان از شرق به پاکستان و از غرب به استان‌های کرمان و هرمزگان محدود می‌شود. شهرستان چابهار که مرکز آن بندرچابهار است از دو بخش مرکزی و دشتیاری تشکیل گردیده است. علاوه بر مرکز شهرستان چابهار و مرکز بخش دشتیاری (شهر نگور) شهر کنارک در این منطقه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. طبق سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر چابهار طبق آخرین سرشماری (۱۰۶۷۳۹ نفر) بوده است.

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه در تقسیمات سیاسی کشور استان و منطقه

یافته‌ها و بحث

رتبه‌بندی شاخص‌های توسعه پایدار با توجه به جایگاه اقتصادی شهر چابهار با استفاده از مدل AHP فازی در این قسمت از پژوهش، لازم دانسته شد جهت بررسی رتبه‌بندی ابعاد توسعه پایدار شهر با تاکید بر جایگاه اقتصادی چابهار از مدل AHP فازی استفاده گردد. قبل از بررسی نتایج مدل، در ابتدا جدول (۴)، علامت اختصاری هر یک از ابعاد توسعه پایدار تدوین شده است. همچنین قابل ذکر است، جامعه نمونه به منظور مدل AHP فازی (متخصصین در حوزه مطالعاتی) می‌باشد.

جدول ۴. علامت اختصاری ابعاد توسعه پایدار

بهداشتی و درمانی	کالبدی-فضائی	اجتماعی و فرهنگی	اقتصادی	بعد
X4	X3	X2	X1	علامت اختصاری

در روش تحلیل سلسله مراتبی فازی، پس از تهیه نمودار سلسله مراتبی از متخصصین خواسته می‌شود تا عناصر هر سطح را نسبت به هم مقایسه کنند و اهمیت نسبی عناصر را با استفاده از اعداد فازی بیان کنند. در جدول ذیل تایع عضویت فازی برای متغیرهای زبانی نشان داده شده است.

جدول ۵. اعداد فازی تعریف شده در روش تحلیل سلسله مراتبی فازی

عدد فازی	تعریف	مقیاس فازی مثلثی	دامنه	تابع عضویت
۹	اهمیت مطلق	(۷ و ۹ و ۹)	$7 < x < 9$	$x-7$ $9-7$
۷	اهمیت خیلی قوی	(۵ و ۷ و ۹)	$7 < x < 9$	$9-x$ $9-7$
۵	اهمیت قوی	(۳ و ۵ و ۷)	$5 < x < 7$	$x-5$ $7-5$
۳	اهمیت ضعیف	(۱ و ۳ و ۵)	$3 < x < 5$	$7-x$ $7-5$
۱	اهمیت یکسان	(۱ و ۱ و ۱)	$1 < x < 3$	$x-3$ $5-3$
۱	دقیقا مساوی	(۱ و ۱ و ۱)	-	$5-x$ $5-3$
				$x-1$ $3-1$
				$3-x$ $3-1$
				-

جدول ۶. ماتریس اعداد فازی

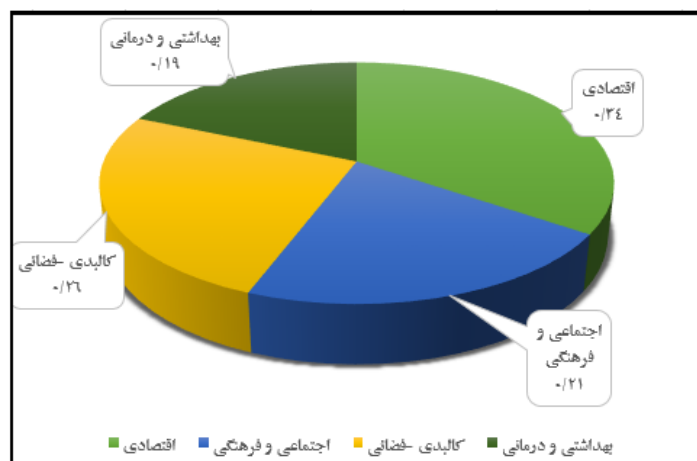
	X1	X2	X3	X4
X1	(۱, ۱, ۱)	(۳, ۲/۲, ۵/۲)	(۳/۲, ۲, ۵/۲)	(۲, ۵/۳, ۲)
X2	(۲/۵, ۱/۲, ۲/۳)	(۱, ۱, ۱)	(۱, ۲/۳, ۱)	(۱/۲, ۱, ۳/۲)
X3	(۲/۳, ۱, ۲)	(۱/۳, ۲/۱, ۵/۲)	(۱, ۱, ۱)	(۱, ۳/۲, ۲)
X4	(۱, ۳/۲, ۲)	(۲/۵, ۱/۲, ۲/۳)	(۱/۲, ۲/۱, ۳)	(۱, ۱, ۱)

جدول ۷. درجه بزرگی z S ها نسبت به یکدیگر

$V(S_1 > S_2) = 0/13$	$V(S_1 > S_3) = 0.56$	$V(S_1 > S_4) = 1$	$V(S_1 > S_5) = 0.65$
$V(S_2 > S_1) = 1$	$V(S_2 > S_3) = 1$	$V(S_2 > S_4) = 1$	$V(S_2 > S_5) = 1$
$V(S_3 > S_1) = 1$	$V(S_3 > S_2) = 0.51$	$V(S_3 > S_4) = 1$	$V(S_3 > S_4) = 1$
$V(S_4 > S_1) = 0.96$	$V(S_4 > S_2) = 0.21$	$V(S_4 > S_3) = 0.63$	$V(S_4 > S_5) = 0.65$

جدول ۸. وزن نهایی معیارها

وزن نرمال شده	وزن نرمال نشده	معیارها
۰/۳۴۵	۰/۵۶	X1
۰/۲۱۳	۰/۶۷	X2
۰/۲۵۶	۰/۶۱	X3
۰/۱۸۶	۰/۷۸	X4

شکل ۲. رتبه‌بندی ابعاد توسعه پایدار در شهر با تاکید بر جایگاه اقتصادی چابهار

مطابق جدول (۸)، و شکل (۲)، در بین معیارهای مطرح شده، به ترتیب معیار $X1$ (اقتصادی) با وزن نرمال نشده $۰/۰۵۶$ ، و وزن نرمال شده $۰/۳۴۵$ ، معیار $X3$ (کالبدی - فضائی) با وزن نرمال نشده $۰/۰۶۱$ ، و وزن نرمال شده $۰/۲۵۶$ ، معیار $X2$ (اجتماعی و فرهنگی) با وزن نرمال نشده $۰/۰۶۷$ و وزن نرمال شده $۰/۲۱۳$ ، معیار $X3$ (بهداشتی و درمانی) با وزن نرمال نشده $۰/۰۷۸$ و وزن نرمال شده $۰/۱۸۶$ ، بالاترین و پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. در ادامه نیز به منظور بررسی تاثیر برند اقتصادی چابهار در توسعه پایدار، ابعاد (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، بهداشتی و درمانی) با بهره‌گیری از پرسشنامه‌های توزیع شده بین جامعه نمونه ساکنین شهر چابهار از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج به شرح جدول (۹) است.

جدول ۹. نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه با ورود شاخص به معادله

مقدار t	Beta	سطح معناداری F	R^2 تعدیل شده	R^2	R	شاخص‌ها
شاخص اقتصادی						
۳/۶۵	۰/۷۲۱	۰/۰۰۰	۰/۵۱۲	۰/۵۲۱	۰/۶۷۵	تقویت پایه‌های اقتصادی (افزایش اشتغال و کاهش بیکاری)
۶/۵۴۳	۰/۷۶۵	۰/۰۰۰	۰/۵۲۱	۰/۵۴۳	۰/۶۷۴	کاهش فقر در شهر
۶/۳۲۱	۰/۷۶۲	۰/۰۰۰	۰/۶۵۲	۰/۶۷۳	۰/۷۶۵	رشد فعالیت‌های خدماتی
۹/۳۷۶	۰/۸۶۵	۰/۰۰۰	۰/۶۳۲	۰/۷۵۴	۰/۸۶۵	افزایش جمعیت فعال در سطح شهر
۳/۸۰۰	۰/۷۰۰	۰/۰۰۱	۰/۵۳۰	۰/۵۴۱	۰/۷۰۰	افزایش قیمت مسکن و زمین در شهر
۶/۳۴۵	۰/۸۲۰	۰/۰۰۰	۰/۳۰۷	۰/۳۵۳	۰/۵۹۴	امنیت درآمد شهروندان
۶/۲۳۶	۰/۸۵۷	۰/۰۰۰	۰/۷۱۶	۰/۷۳۵	۰/۸۵۷	جذب سرمایه‌گذاری خصوصی
۹/۴۵۹	۰/۹۳۰	۰/۰۰۰	۰/۸۵۵	۰/۸۶۵	۰/۹۳۰	سرمایه‌گذاری دولت در چابهار
۷/۱۴۵	۰/۸۸۰	۰/۰۰۰	۰/۷۶۹	۰/۷۸۵	۰/۸۸۶	تغییر کاربری اراضی در چابهار
۳/۷۵۶	۰/۷۰۸	۰/۰۰۲	۰/۴۶۶	۰/۵۰۲	۰/۷۰۸	افزایش تولیدات دامی در چابهار
۵/۲۵۵	۰/۸۱۵	۰/۰۰۰	۰/۶۴۰	۰/۶۶۴	۰/۸۱۵	افزایش سطح زیر کشت محصولات کشاورزی در چابهار
۰/۷۲۱	۰/۷۶۵	۰/۰۰۰	۰/۶۵۳	۰/۷۱۲	۰/۷۲۱	افزایش صنعت در چابهار
شاخص اجتماعی						
۷/۸۱۱	۰/۹۰۲	۰/۰۰۰	۰/۸۰۰	۰/۸۱۳	۰/۹۰۲	سلامت و ثبات خانواده در سطح شهر
۷/۴۳۵	۰/۹۲۳	۰/۰۰۰	۰/۸۷۴	۰/۸۲۱	۰/۸۳۴	حمایت اجتماعی در سطح شهر
۶/۶۵۷	۰/۹۳۲	۰/۰۰۰	۰/۸۱۰	۰/۸۱۱	۰/۸۴۵	اعتماد اجتماعی در سطح شهر
۶/۶۵۴	۰/۸۷۵	۰/۰۰۰	۰/۸۳۲	۰/۸۱۰	۰/۹۳۲	مشارکت اجتماعی در سطح شهر
۷/۸۷۲	۰/۷۶۴	۰/۰۰۰	۰/۸۱۲	۰/۸۳۲	۰/۸۳	همبستگی و انسجام در سطح شهر

۰/۶۷۰	۰/۶۵۴	۰/۰۰۰	۰/۵۲۱	۰/۵۲۳	۰/۶۷۰	کاهش واگرایی مذهبی و دینی در سطح شهر
۰/۶۵۴	۰/۷۸۹	۰/۰۰۰	۰/۴۲۱	۰/۴۵۶	۰/۶۵۴	افزایش همگرایی قومی نژادی در سطح شهر
۳/۸۰۰	۰/۷۰۰	۰/۰۰۱	۰/۵۳۰	۰/۵۴۱	۰/۷۰۰	عدالت جنسیتی در سطح شهر
۶/۳۴۵	۰/۸۲۰	۰/۰۰۰	۰/۳۰۷	۰/۳۵۳	۰/۵۹۴	باسوادی در سطح شهر
۶/۳۳۶	۰/۸۵۷	۰/۰۰۰	۰/۷۱۶	۰/۷۳۵	۰/۸۵۷	گسترش نظم اجتماعی در سطح شهر
۹/۴۵۹	۰/۹۳۰	۰/۰۰۰	۰/۸۵۵	۰/۸۶۵	۰/۸۳۲	پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در سطح شهر
۷/۱۴۵	۰/۸۸۰	۰/۰۰۰	۰/۷۶۹	۰/۷۸۵	۰/۸۸۶	امنیت فردی و عمومی در سطح شهر

شاخص کالبدی						
۳/۷۵۶	۰/۷۰۸	۰/۰۰۲	۰/۴۶۶	۰/۵۰۲	۰/۷۰۸	عدالت فضایی در چابهار
۵/۲۵۵	۰/۸۱۵	۰/۰۰۰	۰/۶۴۰	۰/۶۶۴	۰/۸۱۵	مکانیابی مناسب زیرساخت‌ها و تجهیزات شهری
۷/۸۱۱	۰/۹۰۲	۰/۰۰۰	۰/۸۰۰	۰/۸۱۳	۰/۸۴۳	میزان دسترسی به مراکز آموزشی
۷/۴۳۵	۰/۹۲۳	۰/۰۰۰	۰/۸۷۴	۰/۸۲۱	۰/۸۳۴	توسعه پایدار کالبدی (کاهش حاشیه‌نشینی، فرسودگی کالبدی و...)
۶/۶۵۷	۰/۹۳۲	۰/۰۰۰	۰/۸۱۰	۰/۸۱۱	۰/۸۴۵	دسترسی به حمل و نقل مناسب در چابهار
۶/۶۵۴	۰/۸۷۵	۰/۰۰۰	۰/۸۳۲	۰/۸۱۰	۰/۸۳۱	رشد کیفیت مصالح در ساخت و سازها
۷/۸۷۲	۰/۷۶۴	۰/۰۰۰	۰/۸۱۲	۰/۸۳۲	۰/۹۲۳	افزایش دسترسی به فضاهای عمومی و سبز در چابهار
۶/۴۵۶	۰/۷۳۲	۰/۰۰۰	۰/۷۱۲	۰/۶۵۴	۰/۷۲۴	افزایش کیفیت راه (معابر اصلی و فرعی) در چابهار
۶/۷۵۴	۰/۷۱۲	۰/۰۰۰	۰/۷۴۶	۰/۶۵۴	۰/۷۴۵	رشد کیفیت بصری فضاهای شهری
۶/۶۷۵	۰/۷۲۱	۰/۰۰۰	۰/۶۵۳	۰/۵۸۷	۰/۷۶۵	ایجاد شادابی و سرزندگی در فضاهای شهری

شاخص بهداشتی-درمانی						
۶/۷۶۵	۰/۶۵۴	۰/۰۰۰	۰/۵۲۱	۰/۵۲۳	۰/۶۷۰	تعداد مراکز بهداشتی و درمانی فعال در سطح شهر
۷/۷۸۹	۰/۷۸۹	۰/۰۰۰	۰/۴۲۱	۰/۴۵۶	۰/۶۵۴	افزایش تعداد بیمارستان در سطح شهر
۶/۶۷۵	۰/۷۶۵	۰/۰۰۰	۰/۶۵۳	۰/۷۱۲	۰/۷۲۱	افزایش تعداد پزشک عمومی و متخصص در سطح شهر
۶/۷۶۵	۰/۸۱۱	۰/۰۰۰	۰/۸۴۱	۰/۷۶۴	۰/۸۴۳	افزایش تعداد پایگاه‌های بهداشتی فعال در سطح شهر
۶/۶۷۸	۰/۶۲۱	۰/۰۰۰	۰/۶۷۸	۰/۵۴۳	۰/۸۳۲	افزایش تعداد درمانگاه‌های بهداشتی در سطح شهر
۶/۶۵۴	۰/۷۱۲	۰/۰۰۰	۰/۵۸۷	۰/۶۳۴	۰/۷۲۳	افزایش تعداد مراکز اورژانس در سطح شهر
۷/۷۵۴	۰/۷۴۱	۰/۰۰۰	۰/۶۸۵	۰/۷۴۳	۰/۷۵۴	افزایش تعداد تخت‌های موسسات بهداشتی در سطح شهر
۷/۷۸۶	۰/۶۳۴	۰/۰۰۰	۰/۶۸۲	۰/۶۵۴	۰/۷۶۱	افزایش تعداد آزمایشگاه‌های پزشکی در سطح شهر
۷/۶۵۴	۰/۷۴۳	۰/۰۰۰	۰/۵۶۴	۰/۶۱۰	۰/۷۶۵	افزایش تعداد داروخانه در سطح شهر

نتایج کلی نشان داد، متغیر مستقل با متغیرهای وابسته (شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، بهداشتی و درمانی) دارای رابطه معناداری در سطح $P=0/05$ می‌باشد.

شاخص اقتصادی

مقدار وزن نهایی شاخص اقتصادی با توجه به مدل AHP فازی ۰/۳۴۵، بالاترین شاخص را به خود اختصاص داده است. در این شاخص ۱۲ گویه بارگذاری شده است. همانطور که جدول (۹)، نشان می‌دهد، متغیر مستقل با متغیر وابسته (شاخص اقتصادی) دارای رابطه معناداری در سطح $P=0/05$ می‌باشد. در بین گویه‌های مورد مطالعه در این شاخص گویه «سرمایه گذاری دولت در چابهار» با مقدار ضریب همبستگی R به دست آمده ۰/۹۳۰ بالاترین میزان همبستگی را به خود اختصاص داده‌اند.

جایگاه اقتصادی چابهار در توسعه اقتصادی منطقه تاثیرات مثبتی را به همراه داشته است که از جمله آنها می‌توان به ایجاد اشتغال برای ساکنان منطقه با توجه به درصد بالای بیکاری آن، تنوع فعالیت‌های شغلی به ویژه در زمینه اقتصاد

غیررسمی در قالب دستفروشی ارائه کرد (مشاهده میدانی نگارنده بیانگر این موضوع بوده به گونه‌ای که در شهر چابهار به عنوان یکی از مقاصد اصلی گردشگران در حدود ۷۰ نفر در قالب دستفروش در بازار این شهر فعالیت دارند). در واقع منطقه آزاد چابهار یکی از بزرگترین بازارهای منطقه است که دارای تنوع کالاهاست و اختلاف قیمت آن با سایر نقاط کشور سبب شده که هر ساله گردشگران زیادی به این شهر برای خرید و مراجعه و همین باعث رونق کسب و کار در شهر شده است.

در حال حاضر ۲۵ واحد صنعتی در شهر چابهار در زمینه تولید محصولات نظیر کلیدهای مینیاتور، چای، سندبلاست، بلورجات، موتور جاروبرقی، تصفیه روغن موتور، کنسرو ماهی، دئودورانت، قطعات یدکی خودرو، پوشاک، آزیم خوراکی دام و طیور، لامپ‌های کم مصرف، لوازم خانگی نظیر اجاق گاز، هود آشپزخانه و قند و... با سرمایه‌گذاری ایرانی و مشترک با خارجیان فعال می‌باشند و به زودی نیز واحدهای دیگری که در مرحله راه‌اندازی هستند و محصولات نظیر (آرد، سستی، کنتور برق، روغن روان‌کارهای صنعتی، پروفین آلومینیوم، مس و... را روانه بازارهای داخلی و خارجی خواهند کرد. در حال حاضر در شهر چابهار از کشورهای انگلیس، ایتالیا، اتریش، آلمان، عمان، ترکیه، چین، لبنان، مقونیه، کویت، مالزی، افغانستان، سنگاپور، امارات متحده عربی، مکزیک، در زمینه‌های ساخت و ساز و پیمانکاری، صادرات و واردات تولید و مونتاژ خدمات بازاریابی و مشاوره‌ای و عمل آوری و بسته‌بندی ماهی، میگو سرمایه‌گذاری شده است. بنابراین بر اساس نتایج به دست آمده جایگاه اقتصادی چابهار می‌تواند نقش فوق‌العاده‌ای در توسعه سرمایه‌گذاری دولت در چابهار شود.

شاخص کالبدی- فضایی

مقدار وزن به دست آمده شاخص کالبدی در مدل AHP فازی ۰/۲۶۰ می‌باشد و در این شاخص نیز همانند شاخص‌های دیگر توسعه پایدار، جهت سنجش تاثیر جایگاه اقتصادی چابهار در توسعه شاخص بهداشتی و درمانی، ۱۰ گویه بارگذاری شده است. و بر اساس آزمون رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفته شد. همانطور که جدول (۹)، ملاحظه می‌شود، در بین گویه‌های مورد مطالعه، بالاترین مقدار ضریب همبستگی R در گویه (افزایش دسترسی به فضاهای عمومی و سبز در چابهار) با مقدار ۰/۹۲۳، می‌باشد.

شاخص اجتماعی و فرهنگی

مقدار وزن نهایی به دست آمده در شاخص اجتماعی بر اساس مدل AHP فازی، ۰/۲۱۰ می‌باشد. و در این شاخص نیز همانند شاخص‌های دیگر، جهت سنجش تاثیر جایگاه اقتصادی چابهار در توسعه شاخص اجتماعی، ۱۲ گویه بارگذاری شده است. و بر اساس آزمون رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفته شد. همانطور که جدول (۹)، ملاحظه می‌شود، در بین گویه‌های مورد مطالعه، بالاترین مقدار ضریب همبستگی R در گویه (مشارکت اجتماعی در سطح شهر) با مقدار ۰/۹۳۲، می‌باشد.

برنامه‌های توسعه باید نوعی دگرگونی ساختاری را به وجود آورد که توسعه منطقه را ارتقاء بخشد و تمام بخش‌های جمعیت را به مشارکت در فرایند توسعه ترغیب کند به گونه‌ای که عدالت اجتماعی تضمین شده و هیچ یک از بخش‌های جمعیت از قلمرو دگرگونی و توسعه حذف نشوند. اگر جایگاه اقتصادی چابهار مشارکت مردمی و بی ارتباط با ساختار اقتصادی، اجتماعی جامعه انجام نشود، به تضادهای طبقاتی دامن می‌زند، نابرابری و محرومیت‌های اجتماعی را ایجاد می‌نماید. بر اساس مطالعات صورت گرفته زمانی شرایط اقتصادی منطقه فراهم باشد مشارکت مردم در مباحث مختلف مربوط به توسعه شهر گسترش می‌یابد. و بدون شک توسعه اجتماعی چابهار مستلزم مشارکت‌های مردمی در طیف‌های مختلف می‌باشد و در واقع بدون مشارکت نمی‌توان به توسعه اجتماعی مردم محور، فراگیر و پایداری دست یافت. در فرایند توسعه اجتماعی، مشارکت آحاد جامعه مدنظر است، لذا شهروندان قطع نظر از تعلقات قومی و علایق اعتقادی‌شان، امکان می‌یابند تا با توجه به صلاحیت و توانمندی ذهنی‌شان، در تمام پدیده‌ها و متغیرها اثرگذار باشند.

شاخص بهداشتی-درمانی

مقدار وزن به دست آمده در شاخص بهداشتی و درمانی در مدل AHP فازی ۰/۱۹۰ می‌باشد، و در این شاخص نیز همانند شاخص‌های دیگر توسعه پایدار، جهت سنجش تاثیر جایگاه اقتصادی چابهار در توسعه شاخص بهداشتی و درمانی، ۱۰ گویه بارگذاری شده است. و بر اساس آزمون رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفته شد. همانطور که جدول (۹)، ملاحظه می‌شود، در بین گویه‌های مورد مطالعه، بالاترین مقدار ضریب همبستگی R در گویه (افزایش تعداد پایگاه‌های بهداشتی فعال در سطح شهر با مقدار ۰/۸۴۳، می‌باشد.

بهداشت و درمان از اولین نیازهای هر جامعه است. از این رو توجه به زیرساخت‌های بهداشتی و درمانی در اولویت برنامه‌های اقتصادی چابهار قرار داشته و نسبت به آن تعهدات زیادی بر عهده دارد. حوزه بهداشت و درمان، دارای طیف مختلفی از امکانات بهداشتی، بیمارستانی، خدمات پزشکی، تشخیصی، آزمایشگاهی و درمانی است که به صورت سرانه (نسبت واحدها به جمعیت) محاسبه و مورد بررسی قرار می‌گیرد. نیازی به تاکید نیست که خدمات و امکانات مورد نیاز در حوزه‌های مختلف در استان سیستان و یلوچستان نسبت به سایر دیگر استان‌ها و میانگین کشور در سطح بسیار پایین‌تری قرار دارد. بنابراین اختلاف و شکاف زیادی در بهره‌مندی از شاخص‌های بهداشت و درمان بین استان‌های مختلف کشور وجود دارد. ولی در اینجا سئوالی مطرح می‌شود: چطور جایگاه اقتصادی چابهار توانسته در توسعه بهداشت و درمان منطقه موثر باشد؟ باید ذکر است بخش عمده‌ای از تجهیزات و نیازمندی‌های حوزه بهداشت و درمان کشور از خارج تامین می‌شود. باور ما بر این است که جایگاه اقتصادی چابهار می‌تواند یک پلت فرمی مناسب هم برای صادرات محصولات و تغذیه بارهای منطقه، هم برای تامین محصولاتی که بر پایه دانش و فناوری‌های داخلی تولید می‌شود و هم محلی برای گرفتن دانش و فناوری‌های خارجی باشد. بنابراین جایگاه اقتصادی چابهار می‌تواند تاثیر زیادی در شاخص بهداشتی و درمانی داشته باشد.

نتیجه گیری

اقتصاد شهر چابهار متاثر از عوامل مختلفی می‌باشد، از جمله این عوامل: بندر آزاد تجاری چابهار، گردشگری و بهره‌برداری بهینه از امکانات و ظرفیت‌های موجود شهر چابهار جهت تولید و نوآوری در بخش کشاورزی و شیلات، ارتباط چند وجهی حمل و نقل از طریق هوا، زمین و دریا، دسترسی به مصالح ساختمانی و معادن و غیره، همگی از جمله عوامل تاثیرگذار در اقتصاد شهر چابهار می‌باشند، بنابراین با توجه شرایط خاص منطقه و با تاکید بر اینکه بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه از توسعه اقتصادی به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند، لذا با تاکید پتانسیل‌های اقتصادی منطقه و با برنامه‌ریزی اصولی می‌توان، توسعه پایدار شهر چابهار، و در نهایت توسعه پایدار منطقه‌ای را شاهد باشیم. هدف اصلی پژوهش حاضر، شناسایی و ارزیابی شاخص‌های پایدار شهری با نگاه به شرایط و جایگاه اقتصادی شهر چابهار می‌باشد. بر اساس نتایج به دست آمده، جایگاه اقتصادی چابهار سالهاست که در ابعاد پایداری (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، بهداشتی و درمانی) ساکنین شهر چابهار تاثیرات مثبتی را در پی داشته است، به طوری که بیشترین تاثیر خود را در بعد اقتصادی، و کمترین تاثیر خود را در بعد بهداشتی و درمانی داشته است. در واقع توسعه پایدار امری است که امروزه شهرهای ایران از جمله شهر چابهار سعی در دستیابی به آن را دارند، و یکی از مهمترین مصادیق توسعه پایدار، توسعه اقتصادی است؛ چرا که دستیابی به سایر جوانب توسعه از جمله اجتماعی، کالبدی، بهداشتی و درمانی بدون توسعه اقتصادی امری امکان‌ناپذیر و بی‌نتیجه است. از این رو برند اقتصادی چابهار که شکل تکامل‌یافته‌ای از مناطق ویژه اقتصادی است، راه را برای رسیدن به این امر مهم در شهرستان چابهار هموار می‌کند. شهرستان چابهار که عموماً به نوعی از قهر طبیعت رنجوراند، از آنجایی که امکان ایفای نقش در فعالیت‌های بخش اول (کشاورزی) را ندارند یا دارای توانمندی محدود در این زمینه‌ها هستند، جایگاه اقتصادی چابهار گام بلندی در مسیر توسعه پایدار شهرستان چابهار دارد. در این راستا، یکی از تاثیرات مهم جایگاه ویژه اقتصادی، افزایش سرمایه-

گذاری دولت و ایجاد اشتغال و به تبع آن افزایش درآمد و در نهایت افزایش کیفیت زندگی مردم و رفاه اجتماعی، توسعه تسهیلات عمومی و زیربنایی، و... آنان از دیگر تاثیرات جایگاه اقتصادی چابهار بر توسعه منطقه بوده است. در یک جمع‌بندی نهایی می‌توان چنین مطرح نمود، توسعه پایدار شهرستان چابهار نیازمند سرمایه‌گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف است. بدون سرمایه‌گذاری در طرح‌های زیربنایی و روبنایی نمی‌توان انتظار گسترش اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی، توسعه اجتماعی و همچنین توسعه کالبدی و بهداشتی را در شهرستان داشت. یکی از راه‌های مفید و مناسب جهت جذب سرمایه‌های خارجی جایگاه اقتصادی چابهار است. برند اقتصادی چابهار با هدف جذب سرمایه-گذاری‌های خارجی و داخلی، توسعه ترانزیت، ایجاد اشتغال، محرومیت‌زدایی و در نهایت رشد و توسعه ایجاد شد و به اهداف اولیه خود نزدیک شده است. بنابراین، جایگاه اقتصادی چابهار چهارچوب توسعه‌ای را در خود متبلور می‌کند که علاوه بر نیاز فعلی، نیاز آیندگان را نیز در نظر دارد. مفهوم جایگاه اقتصادی چابهار مفهومی بسیار ارزشمند است باید به این نکته نیز توجه داشت که پایداری کامل و واقعی هرگز قابل وصل نیست با این حال این مسئله، نباید هرگز انسان را از تلاش برای حرکت به سوی پایداری بهتر باز دارد. جایگاه اقتصادی چابهار زمانی که به یک قدم در جهت پایداری به جلو بر می‌دارد باید مورد تشویق و حمایت قرار بگیرد. هرگونه حرکت مثبت به سوی پایداری بهتر از عدم آن است. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های (کیخایی و همکاران (۱۴۰۰)، لزگی و صیامی (۱۳۹۷)، هادیانی و رحمانی (۱۳۹۵)، عزتی و شکری (۱۳۹۱)، وانگ (۲۰۱۳) و دوداس و وایبهاو (۲۰۱۱)، همخوانی و همپوشانی دارد. در ادامه نیز با توجه به نتایج پژوهش راهکارهای ذیل ارائه می‌گردد:

- زمانی که از برند اقتصادی چابهار صحبت می‌شود باید به نحوی باشد که ساکنین محلی شهر چابهار از این توسعه سود ببرند و تنها شاهد و ناظر این نباشند که سرمایه‌گذاری کلان صورت بگیرد ولی آنها نتوانند نقشی داشته باشند، به عبارتی نقش اساسی مردم بومی در توسعه پایدار و پیشبرد امور و فعالیت در حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و بهداشتی و درمانی پررنگ شود.
- ایجاد انگیزه پیشرفت و آینده‌ای روشن در شهرستان چابهار از طریق کمک به ایجاد فرصت‌های جدید کسب و کار در حوزه‌ی صنایع وابسته به برند اقتصادی چابهار.
- چابهار با توجه به موقعیت، پتانسیل، و شرایط طبیعی می‌تواند از توسعه گردشگری داخلی و خارجی بهترین استفاده را در جهت توسعه اقتصاد منطقه ببرد. لذا باید زیرساخت‌ها، تجهیزات و... این حوزه مورد توجه خاص قرار گیرد.

سپاسگزاری

مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری بوده که در گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان از آن دفاع شده است.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی، طیبی، نجمه، شفیعی، یوسف. (۱۳۹۱). تحلیلی کارکردی از نقش اقتصادی شهرهای کوچک در توسعه روستایی مطالعه موردی، زاهدشهر در بخش شبیکوه فسا، *نشریه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی*، ۲۳ (۲) (پیاپی ۴۶)، صص ۱۵۱-۱۷۲.
- احمدش، رشید، احمدی، هیوا، عبده‌زاده، سیروان. (۱۳۹۷). مطالعه کیفی بازنمایی پیامدهای اقتصاد مرزی در زندگی مرزنشینان کردستان، *همایش ملی جامعه شناسی مرز: سیاست های توسعه و حیات اجتماعی مرزنشینان* (صص ۱-۱۱)، کردستان، دانشگاه کردستان.
- ارغان، عباس، شعبانی، محمد، (۱۳۹۶)، از رشد شهر تا توسعه پایدارشهری و بررسی بعد زیست محیطی کلان شهر تهران، *کنفرانس پژوهش‌های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران*، (صص ۱-۱۴)، شیراز.

- انتظاری، بهروز، جمالی، فیروز، حسین‌زاده دلیر، کریم. (۱۳۸۶). درآمدی بر اثرات فضایی سیستم صنعتی فوردیزم در توسعه شهر و مکانیابی شهرکهای صنعتی مورد: منطقه شهری تبریز، *فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی*، ۳۹ (۹)، صص ۷۳-۸۸.
- انهالت، سایمون، (۱۳۹۰)، هویت رقابتی مدیریت نوین برند برای ملل، شهرها و مناطق، ترجمه مصطفی اکبری مطلق، مجتبی شاکری روش، محمد صالح شریفی، تهران، *انتشارات طحان*.
- جعفری، محمد، (۱۳۹۸)، نقش توسعه بندر چابهار به عنوان یک ابرپروژه در توسعه اقتصادی، نشریه مجله امنیت بین الملل، پیاپی ۹، صص ۱-۴۰.
- جوان، فرهاد، طهماسبی، بهمن، حجت شمایی، سیروس. (۱۳۹۷). تبیین اثرات اقتصادی کشاورزی در پایداری جمعیتی سکونتگاه های روستایی (مورد مطالعه: نواحی روستایی شهرستان کوهدشت)، *ششمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم جغرافیا و برنامه ریزی، معماری و شهرسازی* (صص ۱-۱۲)، تهران.
- حسین‌زاده دلیر، کریم، قربانی، رسول و شکری فیروزجاه، پری. (۱۳۸۸). تحلیل و ارزیابی کیفی سنجهای پایداری شهری در شهر تبریز، *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۱(۲)، صص ۱۸-۱.
- درس‌خوان، رسول، جعفری پابندی، سیدمحمد حسین. (۱۳۹۶). تحلیل اثرات اقتصاد سیاسی اسلامی بر توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: شهر زنجان)، *اقتصاد و مدیریت شهری*، ۶ (۱) (پیاپی ۲۱)، صص ۵۳-۵۸.
- رحمانی، اسماعیل، هادیانی، زهره. (۱۳۹۵). تحلیل اثرات منطقه آزاد تجاری- صنعتی چابهار بر ابعاد اقتصادی و فیزیکی شهر چابهار، *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۱ (۳۴)، صص ۸۵-۱۰۰.
- رهنمایی، محمدتقی و شاه‌حسینی، پروانه. (۱۳۸۹). فرآیند برنامه‌ریزی شهری ایران، چاپ هفتم، *انتشارات سمت*، تهران.
- رهنورد فرج‌الله، (۱۳۸۹)، عوامل مؤثر بر عملکرد مناطق آزاد تجاری - صنعتی ایران، *نشریه فرایند مدیریت و توسعه*، ۲۳ (۲)، صص ۴۵-۵۹.
- صالحی، رحمان و منصور، رضاعلی. (۱۳۸۴). ساماندهی فضایی مکانهای آموزشی (مقطع متوسطه) شهر زنجان به کمک GIS، *مجله پژوهش‌های جغرافیایی*، ۳۷ (۵۲)، صص ۱۳۶-۱۲۳.
- عزتی، عزت‌الله، شکری، شمس‌الدین. (۱۳۹۱). بررسی جایگاه چابهار در ترانزیت شمال جنوب و نقش آن در توسعه شهرهای همجوار، *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*، ۹ (۳۶)، صص ۷۳-۸۸.
- قرخلو، مهدی، حسینی، هادی. (۱۳۸۵). شاخص‌های توسعه‌ی پایدار شهری، *مجله‌ی جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌ای*، ۴ (۸)، صص ۱۵۵-۱۷۵.
- کیخایی، حسین، میری، غلامرضا، کریمیان بستانی، مریم، (۱۴۰۰)، جایگاه اقتصادی مناطق شهری و تاثیر آن بر ابعاد پایداری (مورد مطالعه شهر چابهار)، *فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای*، ۱۱ (۴)، صص ۴۸۹-۵۰۴.
- لزگی انسبه، صیامی قدیر، (۱۳۹۶)، تبیین مولفه‌های برندینگ شهری با تاکید بر ابعاد اقتصادی آن نمونه موردی : کلان‌شهر مشهد، *فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳۲ (۳)، صص ۱۵۲-۱۶۲.
- لطیفی، غلامرضا. (۱۳۸۲). توسعه شهری پایدار توسعه فرهنگی، *فصلنامه علوم اجتماعی (ویژه برنامه ریزی شهری)*، شماره ۲۲، صص ۲۵-۱۳.
- مرادی فاطمه، سعیده زرآبادی زهرا سادات، ماجدی حمید، (۱۳۹۷)، تبیین مدل برندسازی شهری در راستای ارتقای رقابت‌پذیری و رشد اقتصاد شهری با استفاده از مدل F'ANP، *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری*، ۶ (۲۲)، صص ۳۳-۵۶.
- ملکی چوبری، مجتبی، رحمتی، حامد، (۱۳۹۴)، شاخص‌های برنامه ریزی توسعه پایدار شهری با رویکرد برنامه ریزی هسته‌ای، *همایش ملی عمران و معماری با رویکردی بر توسعه پایدار*، (صص ۱-۱۲)، فومن.
- مولدان، بدریچ و بیلهارز، سوزان. (۱۳۸۱). شاخص‌های توسعه پایدار، ترجمه و تدوین نشاط حداد تهرانی و ناصر محرم‌نژاد، *انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست*، تهران.
- نظریان، اصغر، (۱۳۸۰)، شهرهای آینده: کانون فاجعه‌ی انسانی یا بستر تعامل فرهنگی، *مجله فضای جغرافیایی*، ۱ (۳)، صص ۱-۲۲.
- وارثی، حمیدرضا، زنگی‌آبادی، علی، یغفوری، حسین. (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی شهری از منظر عدالت اجتماعی، مطالعه موردی: شهر زاهدان، *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۶ (۱۱)، صص ۱۳۹-۱۵۶.
- Connolly, S., (2007), Mapping sustainable development as a contested concept, *Local Environment*, 12(3), 259-278.

- Devadas, V. and Vaibhav, G., (2011), Planning for Special Economic Zone: A Regional Perspective, Institute of Town Planners, 8(2), 53-58.
- Levosoa, A, Farreny Gayaab, R, (2020), Methodological framework for the implementation of circular economy in urban systems, Journal of Cleaner Production, 248 (1).
- Nader, M. R, Sallounm, B.A, Karam.N. (2008). Environment and sustainable development indicators in Lebanon: A practical municipal level approach, Ecological Economics, 18(64), 186-198
- Rohne, E. (2013). Chinese-initiated Special Economic Zones in Africa: a case study of Ethiopia's Eastern Industrial Zone, Master thesis. Supervisor: Erik Green
- Varol, C., Ercoskun, O., Gurer. Y. (2010), Local participatory mechanisms and collective actions for sustainable urban development in Turkey, Habitat International, 35 (1), 9-16.
- Wang. J. (2013). The economic impact of Special Economic Zones: Evidence from Chinese municipalities, Journal of Development Economics, (101). 133-147.
- Yeung, Y; Lee, J, Kee, G. (2009). China's Special Economic Zones at 30, Eurasian geography and economics. (50) 2: 222-240.